

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 15 juni 1942 kl. 4 e. m.

Tredje särskilda utskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskiljande från aktiv stat av vissa beställningshavare vid försvarsväsendet jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 74 har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 februari 1942, föreslagit riksdagen att

dels godkänna vid berörda statsrådsprotokoll fogat förslag till kungörelse om ändring av 3 § militära avlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 275),

dels besluta, att för försvarsväsendet skola inrättas en avgångsstat och en disponibilitetsstat för beställningshavare tillhörande lönegraderna Oa 4—6, Ob 1—3, Ca 26—30 samt Cb 1 och 3, vilka i enlighet med de grunder, som av föredragande departementschefen enligt omförmälda statsrådsprotokoll angivits, avskilts från aktiv stat,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av departementschefen enligt statsrådsprotokollet angivits, utfärda bestämmelser angående avlöning och tjänstgöringsskyldighet m. m. för beställningshavare å avgångsstat och disponibilitetsstat,

dels ock medgiva, att avlöningar och disponibilitetsarvoden till å avgångsstat respektive disponibilitetsstat överförda beställningshavare må intill budgetåret 1943/44 bestridas på sätt av departementschefen till statsrådsprotokollet angivits.

Propositionen har överlämnats till tredje särskilda utskottets behandling.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar G. Siljeström och N. Holmström (I: 199) och den andra inom andra kammaren av herr E. Håstad m. fl. (II: 266), vari hemställts,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 74 måtte besluta att godkänna förslaget om inrättande av avgångs- och disponibilitetsstater, att tills vidare tillämpas enbart för entledigade förtroendeämbetsmän inom försvarsmakten, och

att riksdagen i övrigt ville uttala, att den nödiga »utgallringen» bland högre officerare i anslutning till vad i motionen II: 266 framhållits i avbidan på grundlagsändring ej måtte ske annorledes än genom tillämpning av grundlagens förtroendeämbetsmannainstitut och genom tvångspensionering, förflyttning eller kommendering av officerare i enlighet med de möjligheter, som gällande författningar, reglementen m. m. redan ge,

dels en inom andra kammaren av herr *G. Svedman m. fl.* väckt motion (II: 264), vari hemstälts, att riksdagen icke måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 74 i den mån däri framlagt förslag leder till att icke tillbörlig personlig hänsyn visas dem, som enligt propositionen kunna åläggas skyldighet att övergå på avgångs- eller disponibilitetsstat,

dels ock en inom andra kammaren av herr *B. von Friesen m. fl.* väckt motion (II: 265), vari hemstälts,

att riksdagen med bifall i princip till Kungl. Maj:ts förslag i sin motivering måtte beakta vad i motionen anförts — i huvudsak innebärande att andra tillgängliga möjligheter böra prövas, innan överföring sker tvångsvis till avgångs- eller disponibilitetsstat, att viss personlig hänsyn visas dem, som åläggas skyldighet att övergå på nämnda stater, och att under vissa förutsättningar även en frivillig överföring å avgångsstat skall kunna äga rum — samt

att vid bestämmande av arvodesersättningen åt i disponibilitet överförda medges en viss höjning, antingen generellt eller i särskilda fall, utöver de arvodesbelopp Kungl. Maj:t föreslagit.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina framställningar, får utskottet hänvisa till motionerna II: 264, II: 265 och II: 266.

Frågan om utvidgad avgångsskyldighet för viss personal vid försvarsväsendet.

Departementschefen har inledningsvis redogjort för nuvarande bestämmelser rörande beställningshavares förflyttnings- och avgångsskyldighet samt härefter ingått på frågan om utvidgad avgångsskyldighet för viss personal vid försvarsväsendet. I sistnämnda avseende må följande framhållas.

I skrivelse den 14 februari 1941 har *överbefälhavaren över rikets försvarskrafter* framhållit, bland annat, att det är ett statens intresse av vital betydelse, att den vid krigsmakten på aktiv stat anställda personalen besitter sådan tjänst-duglighet, att den på ett fullt tillfredsställande sätt kan fullgöra med innehavande beställning i fred förenade tjänsteåligganden ävensom i krig bestrida mot beställningen svarande krigsbefattning.

Gällande lag och författning giva, enligt vad överbefälhavaren anfört, endast snävt begränsade möjligheter till önskvärd utgallring från aktiv stat före pensionsåldern av sådana personer, som visa sig icke fylla måttet i fråga om tjänstens krav i innehavande beställning. § 35 regeringsformen är sålunda tillämplig endast på ett begränsat antal beställningshavare och bjuder redan på grund härav icke möjlighet att från aktiv stat avföra varje beställningshavare, vars avgång från sådan stat ur statens synpunkt är önskvärd.

Överbefälhavaren har vidare framhållit, att den i militära avlöningsreglementet intagna bestämmelsen om skyldighet för beställningshavare att underkasta sig förflyttning till annan beställning vid försvarsväsendet icke giver möjlighet att helt skilja beställningshavare från aktiv stat.

Icke heller bestämmelserna i 1935 års militära tjänstepensionsreglemente rörande skyldighet för beställningshavare att i händelse av nedsatt tjänst-duglighet avgå från sin beställning äro enligt överbefälhavarens mening till-

fyllest för att man under alla de omständigheter, som av överbefälhavaren inledningsvis angivits, skulle kunna skilja beställningshavare från aktiv stat.

Enär enligt överbefälhavarens mening en tillfredsställande lösning av frågan icke kan erhållas genom en generell sänkning av pensionsåldern, har överbefälhavaren funnit det erforderligt, att gällande bestämmelser rörande militära och civilmilitära beställningshavares avgångsskyldighet kompletteras och revideras, samt därför ansett föreskrifterna om avgång från aktiv stat böra främst fullständigas på sådant sätt, att de bereda en ökad möjlighet till utgallring av de ur tjänstens synpunkt mindre användbara, oberoende av deras ålder.

Överbefälhavaren har föreslagit, att den för höjande av krigsmaktens effektivitet erforderliga utgallringen av mindre tjänstduglig personal möjliggöres genom utfärdandet av en särskild författning angående avskiljande från aktiv stat av beställningshavare, som icke på grund av tjänstepensionsreglementets bestämmelser äro avgångsskyldiga.

Härom har överbefälhavaren anfört:

Genom denna författning bör Kungl. Maj:t bemyndigas att efter förslag av vederbörande försvarsgrenschef entlediga beställningshavaren från aktiv stat. För att skapa en viss garanti i avseende å tillämpningen bör försvarsgrenschefens förslag vara åtföljt av utlåtande från mellanstående chefer. I krig bör det tillkomma armékårchef (chefen för kustflottan, chef för flygeskader) att beträffande honom underlydande beställningshavare inkomma med förslag till entledigande, och bör utlåtande, som nyss nämnts, därvid icke krävas. Enär i de lägre graderna större möjligheter förefinnas att genom omplacering råda bot för olägenheter av den art, som här ifrågavarande sätt för avskiljande av viss personal från aktiv stat avser att möta, torde detta sätt för entledigande, åtminstone tills vidare, kunna begränsas till regements- och högre officerare samt likställda civilmilitärer.

Beslutar Kungl. Maj:t om entledigande, bör beställningshavaren försättas i disponibilitet och tillerkännas exspektansarvode.

Överbefälhavarens framställning utmynnar i en hemställan om *dels* införande av bestämmelser, som skulle möjliggöra ett avförande från aktiv stat av till militära avlöningsreglementet hänförliga beställningshavare av regementsofficers eller högre grad och motsvarande civilmilitära beställningshavare genom dessa beställningshavares försättande i disponibilitet mot åtnjutande av exspektansarvode och *dels* prövning av frågan om vissa ändringar i militära tjänstepensionsreglementet den 17 maj 1935 (nr 167), likaledes åsyftande att bereda större möjligheter att från aktiv stat avkoppla personal vid försvarsväsendet.

Den i överbefälhavarens framställning berörda frågan om vissa ändringar i militära tjänstepensionsreglementet har av Kungl. Maj:t upptagits till behandling i den till 1941 års riksdag avlätna propositionen nr 339 med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m. Sedan riksdagen i huvudsak godkänt Kungl. Maj:ts förslag, hava den 30 december 1941 utfärdats allmänna tjänste- och pensionsreglementen, vilka träda i kraft den 1 juli 1942.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande har chefen för försvarsdeparte-

mentet tillkallat vissa sakkunniga för utredning rörande lämpligheten av och möjligheterna för ett genomförande helt eller delvis av de i överbefälhavarens förutnämnda skrivelse angivna åtgärderna ävensom att, om och i den mån utredningen därtill gäve anledning, inkomma med förslag till bestämmelser i ämnet.

Utredningsmännen ha inledningsvis anført, att de icke fattat sin uppgift så, att det skulle ankomma på dem att avgiva ett omdöme om huruvida de tämligen vittgående åtgärder för avkoppling av aktiv personal vid försvarsväsendet, som åsyftades i överbefälhavarens framställning, vore i rådande läge erforderliga. Utredningsmännen hade ansett sig böra inskränka sig till att söka klarlägga de rättsliga förutsättningarna för dylika åtgärders genomförande, att belysa olika tänkbara utvägar härför samt att söka angiva en i praktiken genomförbar teknisk utformning av en lösning, som kunde ifrågakomma.

I fråga om de rättsliga möjligheterna för genomförande av överbefälhavarens förslag om beställningshavares försättning i disponibilitet ha utredningsmännen framhållit att — bortsett från det fåtal beställningar vid försvarsväsendet som tillsättas medelst förordnande — enligt nu gällande bestämmelser ett förtidsavskedande av militär eller civilmilitär beställningshavare under andra förutsättningar än de i vederbörligt tjänstepensionsreglemente angivna är möjligt allenast beträffande sådana beställningshavare, som äro förtroendeämbetsmän.

Efter en närmare undersökning, vilka för närvarande befintliga beställningar som äro att hänföra till förtroendesysslor (utredningen härom har fogats vid statsrådsprotokollet såsom bilaga A), ha utredningsmännen sammanfattningsvis anført, att de flesta högre militära cheferna med undantag för vissa beställningshavare i lönegraden Ob 2 tillhöra gruppen förtroendeämbetsmän men att av regementsofficerare i lägre beställning än överstes eller kårchefers endast officerare vid generalstabskåren äro att hänföra till denna grupp. Fler-talet majorer och överstelöjtnanter samt motsvarande beställningshavare vid marinen stå sålunda — liksom samtliga civilmilitära beställningshavare — enligt utredningsmännens undersökning utanför förtroendeämbetsmännens krets.

Enligt vad utredningsmännen vidare anført kunde man, om ett realiserande av överbefälhavarens förslag ansåges böra komma till stånd även beträffande beställningshavare, som icke vore förtroendeämbetsmän, tänka sig tre vägar för att öppna möjlighet därtill. Man kunde genomföra en grundlagsändring i syfte att utsträcka begreppet förtroendeämbetsman till andra kategorier av beställningshavare än dem som för närvarande avsåges i § 35 regeringsformen. Man kunde införa generella förbehåll i avlöningsbestämmelserna, innebärande rätt för Kungl. Maj:t att från aktiv stat avföra beställningshavare i här avsedda tjänstegrader. Slutligen kunde man möjligen tänka sig ett införande av särskilda förbehåll i fullmakterna å de militära beställningar, som avsåges i framställningen.

Utredningsmännen ha på anförda skäl framhållit, att ingen av de lösningar

av frågan om viss militär personals avförande från aktiv stat, som kunde tänkas möjliga, när det gällde en mera bestående anordning, tillgodosåge det i överbefälhavarens framställning skönjbara syftemålet att bereda möjlighet till omedelbara åtgärder. Ett tillgodoseende av ett föreliggande behov av sådan art syntes med hänsyn till beställningshavarnas rättsliga ställning i själva verket kunna åstadkommas allenast på en väg, som i princip bevarade nuvarande beställningshavare vid dem tillkommande ekonomiska förmåner. En sådan lösning syntes förutsätta anlitande av institutet övergångsstat.

Anordningen med övergångsstat hade hittills pläгат tillgripas väsentligen vid organisatoriska omläggningar, vilka medfört att viss personal blivit övertalig i förhållande till ett beräknat normalt personalbehov för vissa arbetsuppgifter. I sådant sammanhang hade denna anordning i betydande utsträckning kommit till användning vid den omorganisation av försvarsväsendet, som genomförts enligt beslut vid 1925 års riksdag. Något hinder att använda nämnda institut för genomförande av en av särskilda skäl påkallad effektivisering av personalorganisationen utan att åtgärden stode i samband med kaderminskning syntes dock i och för sig ej föreligga. För den händelse ett starkt behov av omedelbara åtgärder i sådant syfte prövades föreligga inom försvarsväsendet, syntes ett anlitande av denna utväg böra övervägas. Det låge i anordningens natur, att den vore av tillfällig art och att bestämda gränser för dess användning borde uppdragas.

För den händelse en mera bestående anordning för att möjliggöra ett avförande från aktiv stat av vissa i sina beställningar mindre användbara högre beställningshavare skulle befinnas erforderlig jämsides med de möjligheter till förflyttning och förtidspensionering, som enligt vad förut påpekats redan enligt gällande bestämmelser stå öppna, borde man enligt utredningsmännens mening taga de två förut omnämnda utvägarna under övervägande — en grundlagsändring innebärande utvidgning av förtroenderegleras tillämpningsområde eller införande av generella förbehåll i avlöningsreglementet i syfte att möjliggöra en avkoppling i samband med tillskapande av ett disponibilitetsinstitut. Dessa båda utvägar kunde enligt utredningsmännens åsikt möjligen böra beträdas parallellt.

Efter att närmare ha utvecklat sina synpunkter i dessa frågor ha utredningsmännen sökt skissera en tänkbar utformning av en disponibilitetsanordning sådan som den av överbefälhavaren ifrågasatta och därvid anfört, att rättsgrundvalen för en sådan anordning måste skapas genom införande av bestämmelser i militära avlöningsreglementet. Den lämpliga platsen härför syntes vara reglementets 3 §, vari intagits bestämmelser om beställningshavares skyldighet att underkasta sig tjänstgöringsföreskrifter m. m. samt förflyttning till annan förlägningsort eller annan beställning eller befattning. I ett särskilt moment av denna paragraf syntes böra intagas bestämmelser, som gjorde beställningshavare i regementsofficers eller högre grad pliktiga att efter av Kungl. Maj:t meddelat beslut avgå från beställningen. Möjligen borde i stadgandet allmänt angivas förutsättningarna för denna skyldighet, t. ex. att densamma skulle föreligga, då Kungl. Maj:t

funne beställningshavarens avgång vara av statens intresse påkallat eller dylikt. Några andra begränsningar i avgångsskyldigheten — t. ex. viss levnadsålder eller viss tjänstetid i beställningen — syntes icke böra stadgas. Däremot kunde det synas påkallat att, till förebyggande av missbruk, i stadgandet införa vissa grundläggande procedurregler, förslagsvis att Kungl. Maj:ts beslut om entledigande finge meddelas endast efter förslag av vederbörande försvarsgrenschefer eller, där överbefälhavare funnes förordnad, av denne. Yttrande av vederbörande mellanstående chefer syntes jämväl, på sätt överbefälhavaren ifrågasatt, böra inhämtas. I momentet syntes vidare böra intagas ett stadgande om rätt för entledigad beställningshavare, som ej vore att hänföra till förtroendeämbetsman, att efter entledigandet komma i åtnjutande av viss ersättning samt att bibehållas vid pensionsrätt.

Departementschefen, som redogjort för myndigheternas utlåtanden över förberörda förslag, har för egen del i ärendet anført följande:

Det är självfallet ett försvarsintresse av vikt, att krigsmaktens personal på aktiv stat besitter sådan tjänstduglighet, att den på ett fullt tillfredsställande sätt kan fullgöra sina uppgifter i krig såväl som i fred. Behovet av i alla avseenden tjänstdugliga beställningshavare gör sig med särskild kraft gällande under nu rådande förhållanden, men även under fredstid måste höga anspråk ställas på ifrågavarande befattningshavare, vilka ju då bland annat ha att utföra ett för försvarskrafternas stridsduglighet betydelsefullt förberedelsearbete.

Såsom av det föregående framgår, bereda gällande bestämmelser till en viss grad möjlighet till utgallring av befattningshavare, vilka icke äro vuxna sina uppgifter, eller till omflyttning av personal efter användbarhet. Sålunda är det möjligt att till annan beställning inom försvarsväsendet förflytta beställningshavare, som anses icke kunna nöjaktigt fullgöra honom förelagda arbetsuppgifter. Genom sådana förflyttningar kan i många fall vinnas, att beställningshavare, som satts att fullgöra ansvarsfulla och krävande uppgifter men befunnits icke besitta tillräcklig kompetens därför, placeras i mindre viktiga befattningar. Samma resultat kan ibland nås genom kommendering av befattningshavare till annan tjänstgöring. Vederbörande myndigheter ha jämväl tillagts rätt att i vissa fall från aktiv stat till pensionsstat överföra mindre tjänstdugliga beställningshavare. Bestämmelser härutinnan äro meddelade både i gällande militära tjänstepensionsreglemente och i det allmänna pensionsreglemente, som träder i kraft den 1 juli 1942. Beträffande en särskild grupp av beställningshavare, förtroendeämbetsmännen, gäller därjämte enligt § 35 regeeringsformen, att dessa kunna av Konungen entledigas, »när han prövar rikets tjänst det fordra».

Flertalet av de beställningar, som äro av särskild vikt för försvarsväsendet, torde vara att hänföra till förtroendeämbeten, vilkas innehavare enligt nämnda grundlagsstadgande kunna entledigas, där så med hänsyn till allmänna intressen provas erforderligt. Vid sidan av dessa finnas emellertid andra beställningar inom försvarsväsendet av sådan betydelse, att deras innehavare, där de befinnas för sin tjänst mindre lämpliga, böra kunna avföras från aktiv stat. De möjligheter därtill, som förutberörda bestämmelser innefatta, synas icke vara tillfyllest. Särskilt må framhållas, att en beställningshavare, som av annan anledning än sjukdom eller dylikt befinnes urständsat att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänsteåligganden, icke kan avskiljas från aktiv stat, förrän han uppnått en levnadsålder, som med högst fem år understiger pensionsåldern. Såsom statskontoret i sitt yttrande framhållit,

torde visserligen de beställningshavare, beträffande vilka förtidsavgång befinnes önskvärd, i regel ha nått en sådan ålder, att förtidspensionering kan äga rum. Emellertid lär i vissa fall kunna föreligga behov av att från aktiv stat avskilja beställningshavare, oaktat de icke uppnått denna ålder. Likaledes torde det, såsom överbefälhavaren i sin framställning anför, kunna vara behöfligt att från aktiv stat avskilja beställningshavare, som visserligen utan formella anmärkningar fullgör sin tjänst i fredstid men som dock icke fyller de krav, som med hänsyn till beställningens vikt måste uppställas. En förflyttning till annan tjänstgöring är visserligen ofta genomförbar men kan i många fall innebära endast en temporär och bristfällig lösning, särskilt när fråga är om beställningshavare i de högre graderna.

Under sådana omständigheter är det naturligt, att frågan om beredande av ökade möjligheter att från tjänstgöring avskilja för sina uppgifter olämpliga beställningshavare upptagits till behandling. Det är likaledes naturligt, att de i detta hänseende framställda förslagen i stort sett begränsats till att avse beställningshavare i de högre graderna. Ehuru motsvarande spörsmål kan uppkomma även beträffande andra beställningshavare, är det givetvis med hänsyn till de särskilt ansvarsfulla och krävande uppgifter, som ankomma på de förstnämnda, av speciell vikt, att dessa hålla måttet.

Det bör icke förbises, att den föreliggande frågan i viss mån kan äga aktualitet även beträffande andra befattningshavare i det allmänna tjänst än officerare och att skäl kunna anföras för den av svenska officersförbundet uttalade uppfattningen, att nämnda fråga icke bör lösas utan att motsvarande problem samtidigt göres till föremål för behandling och avgörande beträffande andra befattningshavare. I vårt lands nuvarande läge kan jag emellertid icke förorda det uppskov med frågans lösning för försvarsväsendets del, som ett sådant ståndpunktstagande innebär, utan förordar, att utan vidare tidsutdräkt föreskrifter meddelas, som göra det möjligt att från tjänstgöring avskilja sådana innehavare av för vårt lands försvar betydelsefulla officersbeställningar, som icke äro för sina uppgifter lämpliga.

Vid bedömandet av denna fråga måste skillnad göras mellan de åtgärder, som kunna få omedelbar effekt, och de åtgärder, som på längre sikt äro möjliga att genomföra. Någon större principiell skillnad mellan de olika slag av åtgärder, som här avses, bör visserligen icke förefinnas. Av formella skäl föreligger emellertid, såsom av den föreliggande utredningen framgår, den olikheten, att en anordning, som kan få omedelbar effekt beträffande redan utnämnda beställningshavare, icke kan genomföras med mindre de i vederbörligt avlöningsreglemente bestämda avlöningsförmånerna i princip bibehållas för beställningshavare, som avskilts från aktiv stat, medan statsmakterna vid genomförande av en mera bestående anordning för avskiljande av efter anordningens genomförande utnämnd beställningshavare från aktiv stat ha möjlighet att besluta om minskning i avlöningsförmånerna. Denna olikhet betingas därav, att — bortsett från förtroendeämbetsmännen — avgångsskyldigheten principiellt icke kan göras gällande gentemot redan utnämnda utan först gentemot beställningshavare, som nyutnämnts eller befordrats till högre beställning efter anordningens genomförande.

Ett omedelbart tillgodosende av behovet av att från aktiv stat avskilja mindre dagliga beställningshavare, som ej äro att hänföra till gruppen förtroendeämbetsmän, kan sålunda åstadkommas allenast på en väg, som i princip bevarar nuvarande beställningshavare vid dem tillkommande rättsligt bundna förmåner, nämligen genom beställningshavarens överförande på övergångsstat. Visserligen har detta institut tidigare väsentligen pläгат tillgripas vid organisatoriska omläggningar, vilka medfört, att viss personal blivit övertalig. I princip synes emellertid hinder icke föreligga att använda detta för-

farande jämväl i det syfte, varom nu är fråga. Jag föreslår därför, att för ändamålet inrättas en särskild stat, vilken i överensstämmelse med försvarsväsendets lönenämnds och statskontorets förslag synes böra benämnas avgångsstat.

Avgångsstaten läser böra begränsas till att avse allenast beställningar i regementsofficers eller högre grad och motsvarande civilmilitära beställningar, i den mån de äro att hänföra till militära avlöningsreglementet. Ehuru beställningshavare tillhörande gruppen förtroendeämbetsmän redan enligt nu gällande bestämmelser kunna av Kungl. Maj:t entledigas utan att de därvid äga rätt att bibehållas vid dem före avgången tillkommande avlöningsförmåner, torde möjlighet böra beredas Kungl. Maj:t att överföra jämväl sådana beställningshavare å den föreslagna avgångsstaten. Härför talar icke minst den omständigheten, att gränsdragningen mellan förtroendeämbetsmännen och övriga beställningshavare enligt vad i det föregående anmärkts i vissa avseenden är mindre tillfredsställande. Det skulle sålunda utan tvivel verka stötande, om en öfverste vid exempelvis intendenturkåren efter entledigande av nu ifrågavarande anledning skulle bibehållas vid sina avlöningsförmåner, medan en regementschef, som av samma skäl avskiljes från aktiv stat, skulle behöva vidkännas en avsevärd reduktion i sina inkomster. Statskontoret har i sitt yttrande framhållit, att redan enligt gällande lagstiftning möjligheter föreläge att effektivt avkoppla ej tjänstdugliga beställningshavare med avlöning enligt löneplan Ob, samt därför avstyrt införande av bestämmelser om avgångsstat för dessa beställningshavare. Med hänsyn till vad jag nyss anfört anser jag emellertid den av statskontoret föreslagna begränsningen icke vara att förorda.

En beställningshavares överförande från aktiv stat till avgångsstat innebär givetvis, även om han bibehålles vid sina avlöningsförmåner, en åtgärd, som för den enskilde är av mycket allvarlig natur. De bestämmelser, som reglera förfarandet för överflyttning på avgångsstat, böra därför såvitt möjligt utformas så, att de förhindra godtycke och oenhetlig tillämpning. Sådan överflyttning bör sålunda icke kunna ske annorledes än genom beslut av Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande försvarsgrenschef eller, då överbefälhavare finnes förordnad, av denne. Vid ärendets avgörande böra yttranden från mellanstående chefer finnas tillgängliga, i vilka på ämbetsansvar angivas de skäl, som motivera åtgärden. Såsom arméförvaltningen föreslagit, bör därjämte beställningshavaren själv beredas tillfälle att inkomma med yttrande, för vilket ändamål han bör få tillgång till utredningen i ärendet. Däremot finner jag mig icke kunna förorda arméförvaltningens förslag, att yttrande bör inhämtas från förhandlingsberättigad personalorganisation, liksom icke heller ett av svenska officersförbundet framfört förslag om anordnande av ett särskilt prövningsinstitut för handläggning av här avsedda ärenden. Den enskildes intressen torde bliva tillräckligt väl tillgodosedda även utan att frågan underkastas en sådan särskild prövning.

Jag återkommer i det följande till frågan om å avgångsstat överförda beställningshavares avlöningsförmåner m. m.

Genom inrättande av ifrågavarande avgångsstat tillgodoses endast det omedelbara behovet av att från aktiv stat avskilja mindre tjänstdugliga beställningshavare. Det synes däremot mindre lämpligt att på denna väg tillgodose ett mera permanent sådant behov. Utredningsmännen ha förordat två utvägar för *genomförande av en mera bestående anordning*, dels viss utvidgning av förtroendereglerernas tillämpningsområde genom grundlagsändring eller på annat sätt och dels införande av generella förbehåll i avlöningsreglementet, möjliggörande ett överförande av beställningshavare från aktiv stat till en särskild disponibilitetsstat.

Av den förut lämnade redogörelsen framgår, att den gränsdragning mellan förtroendeämbeten och andra högre militära beställningar, som nu existerar, i vissa avseenden icke kan anses tillfredsställande. Sålunda äro exempelvis överstar i regementschefs ställning tillhörande lönegraden Ob 1 att anse såsom förtroendeämbetsmän, medan vissa högre befälhavare i lönegraden Ob 2 tillhöra denna kategori endast om de erhållit högre tjänsteställning än överstes. För vinnande av rättelse härutinnan ha utredningsmännen förordat återinförande av den gamla tjänstegraden generaladjutant för samtliga beställningshavare i lönegraden Ob 2. Detta förslag har avstyrkts av överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna.

I sitt den 12 januari 1942 avgivna betänkande med förslag till plan för organisationsarbetet inom försvarsväsendet (Statens off. utredn. 1942:1) har 1941 års försvarsutredning (sid. 37) upptagit frågan om tjänstegrad och titel för beställningshavare i lönegraden Ob 2 till förnyad behandling och därvid kommit till det resultatet, att starka skäl tala för att beställningshavare i nämnda lönegrad hänföras till generalspersoner (flaggmän). För dessa beställningshavare borde därför tillkomma en ny generals- och amiralsgrad, liggande mellan generalmajors- och överstegraderna respektive konteramirals- och kommandörsgraderna. Titeln för beställningshavare i den nya graden borde bli generalmajor av 2. graden respektive konteramiral av 2. graden. Detta medförde i sin tur, att de nuvarande generalmajors- och konteramirals-titlarna borde ändras till generalmajor av 1. graden respektive konteramiral av 1. graden.

Därest den av 1941 års försvarsutredning föreslagna nya tjänstegraden för beställningshavare i lönegraden Ob 2 infördes, komma samtliga dessa att hänföras till gruppen förtroendeämbetsmän. Utan grundlagsändring skulle härigenom kunna vinnas en klarare gränsdragning mellan förtroendeämbetsmän och övriga beställningshavare. Med hänsyn härtill torde med prövningen av föreliggande förslag om ändring av grundlagen böra tills vidare anstå.

För beredande av möjlighet att från aktiv stat avskilja de av ifrågavarande beställningshavare, som icke äro förtroendeämbetsmän, ha de för prövning av den föreliggande frågan tillsatta utredningsmännen förordat införande av ett disponibilitetsinstitut av ungefär samma art som utrikesförvaltningens. Medan emellertid utrikesförvaltningens disponibilitetsinstitut endast äger tillämpning å förtroendeämbetsmän — samtliga diplomatiska och konsulära tjänstemän äro nämligen att hänföra till denna ämbetsmannagrupp — bör enligt utredningsmännens förslag motsvarande institut inom försvarsväsendet göras tillämpligt å andra beställningshavare än förtroendeämbetsmän.

Mot en sådan mera bestående anordning för avskiljande från aktiv stat av mindre tjänstdugliga beställningshavare har statskontoret framställt bestämda erinringar. Om det vore att anse såsom ofrånkomligt att i den utsträckning, som överbefälhavarens framställning syntes giva vid handen, avföra personal från aktiv stat, måste enligt statskontorets mening därav dragas den slutsatsen, att det hittills tillämpade militära befordringssystemet vore behäftat med synnerligen allvarliga brister. Korrektivet häremot för framtiden vore enligt statskontorets förmenande, att skyndsamma åtgärder vidtoges i syfte att omlägga det militära befordringssystemet så att garantier skapades för att till regementsofficerare eller högre beställningar framdeles befördrades endast sådana beställningshavare, vilka utan tvekan kunde förväntas på ett tillfredsställande sätt komma att fullgöra dem genom befordringen anförtrödda mera kvalificerade åligganden.

Givet är, att för befordran till regementsofficer eller högre beställning bör krävas, att vederbörande kan förväntas komma att på ett tillfredsställande sätt fullgöra med den högre beställningen förenade mera kvalificerade åliggan-

den. Jag behöver emellertid icke närmare ingå på de stora svårigheter, som icke endast på detta område utan inom alla stora personalkårer — inom vilka den utnämmande myndigheten ej kan besitta en ingående personkännedom — möta då det gäller att utvälja de för befattningar av olika slag i alla hänseenden lämpligaste. Ett befordringssystem, som bereder de av statskontoret angivna garantierna, är icke möjligt att åstadkomma ens inom en personalkår av ringa omfattning och än mindre inom försvarsväsendet med dess stora antal befattningshavare och olikartade personalkategorier. Det är emellertid uppenbart, att befordringsmyndigheterna söka i görligaste mån främja strävandena att ernå bästa möjliga urval vid tillsättande av beställningar inom försvarsväsendet och att denna fråga speciellt under den utbyggnad av försvarsväsendet, som nu försiggår, är föremål för allvarlig uppmärksamhet.

En omsorgsfull urvalsprocedur kan dock icke i och för sig överflödiggöra anordningar för utgallring av mindre tjänstdugliga beställningshavare. Med hänsyn till de särskilda förhållanden, som i fråga om tjänstgöring och arbetsuppgifter råda inom försvarsväsendet, torde nämligen där förhållandevis oftare än inom andra delar av statsförvaltningen kunna inträffa, att en person, som vid befordran till högre beställning förutsatts äga för den högre beställningen erforderliga fysiska och psykiska egenskaper, efter någon tid befinnes vara urständsat att på ett i allo tillfredsställande sätt fullgöra sina åligganden.

Av dessa skäl finner jag mig böra föreslå, att med gällande lönebestämmelser såsom en bestående anordning införlivas ett institut av samma principiella karaktär som det inom utrikesförvaltningen förefintliga disponibilitetsinstitutet. Beträffande avgränsningen av de beställningshavare, vilka i detta sammanhang böra komma i fråga, torde böra tillämpas samma principer, som i det föregående angivits beträffande överförande på avgångsstat.

Det sålunda föreslagna disponibilitetsinstitutet inom försvarsväsendet blir som nämnts tillämpligt å beställningshavare, som utnämnas efter det erforderliga ändringar i gällande avlöningsreglemente trätt i kraft. På sätt arméförvaltningen föreslagit torde emellertid i de fullmakter, som dessförinnan utfärdas för beställningshavare av regementsofficers- och högre grad samt motsvarande civilmilitära befattningshavare, böra intagas förbehåll om skyldighet för beställningshavaren att efter beslut av Kungl. Maj:t avgå från beställning på aktiv stat i enlighet med blivande bestämmelser om försättning i disponibilitet.

Utredningsmännen ha framhållit, att det föreslagna institutet icke borde avse de medelst förordnande för viss tid tillsatta beställningshavarna (i lönegraden Ob 4 cheferna för försvarsstaben, armén, marinen och flygvapnet samt i lönegraden Cb 2 marinöverdirektören). Häremot har jag intet att erinra. Om emellertid i framtiden fullmaktsbeställningar i lönegraderna Ob 4 och Cb 2 skulle komma att inrättas, synes frågan om disponibilitetsinstitutets tillämpning å beställningshavare i nämnda lönegrader böra upptagas till förnyad prövning.

Rättsgrundvalen för den föreslagna anordningen måste, såsom utredningsmännen anført, skapas genom införande av bestämmelser därom i militära avlöningsreglementet. I reglementets 3 § torde böra införas ett nytt moment, i vilket stadgas skyldighet för beställningshavare tillhörande här avsedda kategorier att avgå från sin beställning, där så finnes påkallat med hänsyn till statens intresse. I samband därmed böra meddelas vissa procedurregler, vilka synas böra givas samma innehåll som de här förut föreslagna bestämmelserna angående beställningshavare, som överföras å avgångsstat. I enlighet med utredningsmännens förslag bör vidare i avlöningsreglementet intagas stadgande

äro, att enligt här berörda bestämmelser entledigad beställningshavare, som ej är förtroendeämbetsman, är berättigad att bliva försatt i disponibilitet mot åtnjutande av disponibilitetsarvode enligt grunder, som bestämmas av Kungl. Maj:t och riksdagen. Beträffande förtroendeämbetsmän åter torde det böra ankomma på Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, huruvida sådan befattningshavare må bliva försatt i disponibilitet mot åtnjutande av vederbörligt disponibilitetsarvode. Bestämmelser rörande avlöningsförmåner och tjänstgöringsskyldighet torde lämpligen böra meddelas i särskild författning. Till denna fråga återkommer jag i det följande.

Lönenämnden, i vars yttrande statskontoret instämt, har framhållit, att den föreslagna benämningen disponibilitet icke är fullt tillfredsställande, enär den samma ej täcker det med det nya institutet avsedda ändamålet. Ehuru denna anmärkning äger visst fog, har jag ändock icke funnit mig böra ifrågasätta ändring i det av utredningsmännen i detta hänseende framställda förslaget. I 3 § 2 mom. 1941 års allmänna tjänstepensionsreglemente har nämligen tjänsteman, som försättes i disponibilitet mot åtnjutande av disponibilitetsarvode, under vissa förutsättningar tillförsäkrats rätt till pension. Ett bifall till lönenämndens förslag skulle kräva ändring i denna bestämmelse, vilket synes böra undvikas.

Av den nu lämnade redogörelsen framgår, att i tekniskt hänseende någon större skillnad vid bifall till mitt förslag ej kommer att förefinnas mellan avgångsstaten och disponibilitetsstaten. Däremot kommer, såsom av det följande framgår, en större olikhet att förefinnas i avseende å de löneförmåner, som utgå i ena eller andra fallet.

Avlöningsförmåner och tjänstgöringsskyldighet m. m. för personal, som överföres å avgångsstat.

Med avseende å personal, som överförs å övergångsstat (avgångsstat), ha *utredningsmännen* anført, att de i samband med 1925 års härordning stadgade reglerna i detta hänseende beträffande beställningshavare, som tvångsvis överförs till övergångsstat (kungörelsen den 23 oktober 1925, nr 429, med vissa bestämmelser rörande arméns och marinens övergångsstater), kunde med vissa modifikationer tagas till utgångspunkt. Lön borde sålunda i förekommande fall utgå efter ortsgrupp B. Löneklassuppflyttning borde äga rum endast i mån av effektiv tjänstgöring.

Beställningshavare, som överförs till övergångsstat, borde enligt utredningsmännens mening tagas i anspråk för tjänstgöring inom försvarsväsendet och borde för kostnadernas begränsande i möjlig mån användas i befattningar, som eljest bestredes med pensionerad personal mot åtnjutande av arvode.

Beträffande förening av lön å övergångsstat med lön för eventuell annan statsanställning eller ersättning för statligt uppdrag kunde — enligt vad utredningsmännen vidare anført — särskilda bestämmelser bliva erforderliga. Därvid syntes de grunder, vilka av 1928 års riksdag i motsvarande hänseende godkänts i fråga om beställningshavare, som överförs på övergångsstat i samband med 1925 års försvarsordning, kunna tjäna såsom förebild (jfr propositionen 1928: 56).

Efter att ha redogjort för myndigheternas utlåtanden över förslaget i nu förevarande avseende har *departementschefen* för egen del anført följande:

Beträffande på avgångsstat överförd beställningshavares avlöningsförmåner torde, såsom utredningsmännen föreslagit och flertalet remissmyndigheter tillstyrkt, de i samband med genomförandet av 1925 års härordning stadgade reglerna beträffande beställningshavare, som tvångsvis överförs till övergångsstat, kunna med vissa modifikationer tagas till utgångspunkt. Dessa regler återfinnas som nämnts i kungörelsen den 23 oktober 1925 (nr 429) med vissa bestämmelser rörande arméns och marinens övergångsstat.

Till den som överföres å avgångsstat bör utgå avlöning efter de närmast före övergången till denna stat gällande grunderna, varvid dock lönen i enlighet med statskontorets förslag torde böra beräknas efter A-ort och icke såsom utredningsmännen föreslagit efter B-ort. Enär anledningen till överförandet å avgångsstat förutsättes vara beställningshavarens bristande förmåga att tillfredsställande fullgöra sina tjänsteåligganden, torde det nämligen föreligga skäl att bestämma lönen å avgångsstaten till så lågt belopp som tekniskt är möjligt. I motsats till lönenämnden och statskontoret anser jag däremot, att kristillägg skäligen bör utgå till beställningshavare, som överförs å sådan stat, så länge och i den utsträckning sådant tillägg kan komma att enligt statsmakternas beslut utgå till befattningshavare och pensionärer med rätt till rörligt tillägg.

I enlighet med lönenämndens av statskontoret tillstyrkta förslag synes till avgångsstat överförd beställningshavare böra vara tjänstgöringsskyldig allenast i den omfattning, som stadgas för i reserven kvarstående, pensionsavgången personal. Han bör sålunda vara skyldig att tjänstgöra i krig och då värnpliktiga eljest tagas i anspråk för rikets försvar eller säkerhet ävensom vid sådan övning eller större rustning, som till uttrönande av arméns, marinens eller flygvapnets krigsberedskap eller eljest kan bliva anbefalld. Då det här är fråga om mindre tjänstduglig personal, torde det i regel vara mest förenligt med statens intressen, att vederbörande i fred helt avkopplas från tjänstgöring. Givet är, att jämväl i krig tjänstgöring torde böra äga rum allenast undantagsvis.

Beträffande avlöningsförmåner m. m. till på avgångsstat avförd beställningshavare, som i enlighet med vad nyss anförts inkallats till tjänstgöring, synas i tillämpliga delar böra gälla samma bestämmelser som beträffande nyssnämnda reserven tillhörande personal, som inbeordrats till tjänstgöring. Vid den av mig förordade begränsade tjänstgöringsskyldigheten torde nämligen de i kungörelsen den 23 oktober 1925 meddelade bestämmelserna icke lämpligen kunna läggas till grund för stadganden i nu ifrågakommande avseende.

Ehuru å avgångsstat överförd beställningshavare icke bör åläggas skyldighet att tjänstgöra i vidare mån än här föreslagits, lär det i vissa fall kunna befinnas lämpligt, att sådana beställningshavare berättigas uppehålla befattningar, som eljest bestridas av pensionerad personal mot åtnjutande av arvode. Enär här avsedda beställningshavare, därest de ägde att utöver sin lön å avgångsstat uppbära det för befattningen bestämda arvudet, uppenbarligen skulle komma i en alltför gynnsam ställning, synes avlöning för sådana fall — ävensom då tjänstgöring inom försvarsväsendet i andra fall än här nämnts förekommer, vilket undantagsvis lär kunna ifrågakomma — böra utgå enligt de grunder, som stadgas i kungörelsen den 23 oktober 1925 för tvångsvis överförd beställningshavare, som fullgör tjänstgöring. Under tjänstgöring å bostadsorten bör alltså lön utgå efter bostadsortens ortsgrupp, och vid sådan tjänstgöring utom bostadsorten, som på förhand kan beräknas komma att omfatta en tidrymd av 12 månader eller därutöver, bör lönen utgå efter tjänstgöringsortens ortsgrupp. Om däremot tjänstgöring å annan ort än bostadsorten icke på förhand kan beräknas komma att pågå i 12 månader, bör utgå tjänstgöringstraktamente samt resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet.

Uppflyttning till högre löneklass inom den lönegrad, vederbörande vid överflyttningen till avgångsstat tillhör, bör äga rum endast i mån av fullgjord tjänstgöring, varvid före överföringen fullgjord tjänstgöring å aktiv stat bör tillgodoräknas vederbörande. Beträffande de beställningshavare, som tvångsvis överfördes till övergångsstat i samband med 1925 års härordning, föreskrevs, att effektiv tjänstgöring under viss tid i beställning å övergångsstat skulle anses motsvara tjänstgöring under dubbelt så lång tid i beställning å aktiv stat. Samma förmånliga regel torde icke böra gälla beträffande beställningshavare, som överföres till den nu ifrågasatta avgångsstaten.

I fråga om förening av lön å avgångsstat med lön för eventuell annan statsanställning eller med ersättning för statligt uppdrag ha utredningsmännen anfört, att de grunder, som 1928 års riksdag i motsvarande hänseende godkänt beträffande beställningshavare, som överförts å övergångsstat i samband med 1925 års härordning, syntes kunna tjäna till förebild. I detta hänseende torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att i anslutning till nämnda grunder meddela närmare bestämmelser.

Arméförvaltningen har framhållit, att en beställningshavares avförande från aktiv stat i allmänhet syntes komma att för beställningshavaren medföra en så avsevärd rubbning i hans ekonomiska förhållanden, att det syntes billigt, att beställningshavaren erhöle viss varseltid före överföringen. Enär emellertid anordningen med avgångsstat ju avser att tillgodose ett omedelbart behov att från aktiv stat avföra inkompetent personal, synes en sådan av arméförvaltningen föreslagen uppsägningstid icke böra ifrågakomma. Den enskildes intressen i förevarande avseende torde däremot lämpligen kunna tillgodoses på det sätt, att beställningshavare, som överföres å avgångsstat, berättigas att uppbära oförminskad avlöning enligt de före överförandet gällande grunderna intill den näst efter överförandet infallande 1 oktober, om överförandet sker under månaderna oktober—mars, och eljest intill den näst efter överförandet infallande 1 april.

Till avgångsstat överförd beställningshavare skall självfallet vara bibehållen vid sin rätt till tjänste- och familjepension, varvid dock givetvis jämväl föreligger skyldighet för honom att vidkännas för vederbörig beställning stadgade pensionsavdrag.

Försvarsväsendets lönenämnd har framhållit, att i fråga om beställningshavare, som överförts å avgångsstat, böra anses föreligga sådana omständigheter, att beställningshavaren med stöd av vederbörigt tjänstepensionsreglemente bör förtidspensioneras, då han uppnått en levnadsålder, som med fem år understiger den för hans beställning stadgade pensionsåldern. För att en beställningshavare skall kunna mot sin vilja förtidspensioneras gäller, enligt vad förut anförts, att han skall befinnas urständsat att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänsteåligganden. Enär emellertid en beställningshavare förutsättes skola kunna överföras å avgångsstat, även om ej nu angivna förhållande föreligger, anser jag mig icke böra biträda lönenämndens ifrågavarande förslag.

En fullmaktstjänst, vars innehavare överföres å avgångsstat, kan icke i vanlig ordning återbesättas med ordinarie innehavare förrän den överförde avlidit eller avgått med pension. Med hänsyn härtill torde Kungl. Maj:t äga besluta om den tillfälliga ökning av antalet ordinarie tjänster, som erfordras på grund av beställningshavares överförande å avgångsstat.

Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med här angivna grunder utfärda de föreskrifter, som erfordras beträffande till avgångsstat överförda beställningshavares avlöningsförmåner och tjänstgöringsskyldighet m. m.

Avlöningsförmåner och tjänstgöringsskyldighet m. m. för personal, som försättes i disponibilitet.

Överbefälhavaren har i sin skrivelse den 14 februari 1941 föreslagit, att beställningshavare, som försatts i disponibilitet, borde tillerkännas exspektansarvode, motsvarande lönen minskad exempelvis med A-avdrag enligt 17 § militära avlöningsreglementet. I disponibilitet försatt beställningshavare borde vara underkastad full tjänstgöringsskyldighet och borde, då han fullgjorde tjänstgöring, kunna beredas vederlag härför avpassat efter tjänstgöringens art och ansvar samt borde bibehållas vid med förut innehavd beställning på aktiv stat förenade pensionsförmåner. Placerades beställningshavare i disponibilitet till tjänstgöring på annan ort än kyrkobokföringsorten, borde han åtnjuta rätt till reseersättning och flyttningskostnadsersättning enligt för personal på aktiv stat gällande grunder.

Enligt *utredningsmännens* mening talade praktiska skäl för fastställande av fixa arvodesbelopp för de olika lönegraderna. Dessa belopp borde lämpligen bestämmas så att de något överstege pensionsunderlagen men icke uppginge till de belopp, vilka kvarstode efter avräknande från lönen (i förekommande fall slutlönen å A-ort) av A-avdrag.

Med utgångspunkt från vissa närmare angivna relationssiffror ha utredningsmännen uträknat arvodesbelopp, utgörande för lönegraden Oa 4 drygt 70 procent av det oavkortade lönebeloppet och för de högre lönegraderna successivt sjunkande procenttal, för lönegraden Ob 3 ej fullt 60 procent. Utöver disponibilitetsarvodet borde enligt utredningsmännens mening särskild ersättning få åtnjutas i den mån beställningshavaren fullgjort tjänstgöring. Vidare borde å arvodet utgå rörliga tilläggsförmåner enligt de för lön gällande grunderna.

Departementschefen, som redogjort för de av myndigheterna avgivna utlåtandena över förslaget i nu berörda avseende, har för egen del anfört följande:

Av den lämnade redogörelsen för remissyttrandena framgår, att flera olika meningar yppats i fråga om storleken av de arvoden, som böra utgå till beställningshavare, överförda å disponibilitetsstat. Utredningsmännen anse sålunda, att för de olika lönegraderna böra fixeras vissa bestämda arvodesbelopp, större än de för respektive lönegrader fastställda pensionsunderlagen men lägre än den enligt vanliga regler bestämda lönen, minskad med s. k. A-avdrag. Statskontoret håller före, att de av utredningsmännen sålunda föreslagna arvodena i och för sig äro skäliga, men har föreslagit, att arvodena i stället bestämmas så, att nettoarvodena, d. v. s. disponibilitetsarvodena inberäknat rörliga förmåner men minskade med vederbörliga pensionsavdrag, uppgå till samma belopp som beställningshavarna skulle komma att uppbära i pension vid framtida avgång från tjänsten. Överbefälhavaren, med vilken flertalet övriga militära myndigheter ävensom försvarsväsendets lönenämnd i huvudsak instämt, anser däremot, att arvodet bör motsvara avlöning i vederbörlig lönegrad, minskad med A-avdrag. Härvid förutsätter lönenämnden, att lönen skall beräknas efter ortsgrupp B. Slutligen föreslår svenska officersförbundet, att vid bestämmande av arvode till här berörd personal skola tillämpas de grunder, som gälla beträffande beställningshavare, vilka i samband med genomförandet av 1925 års

försvarsordning tvångsvis överförs till övergångsstat; lön skulle alltså i de fall där dyrtorsgradering förekommer utgå efter ortsgrupp B.

I likhet med utredningsmännen finner jag praktiska skäl tala för att fixa arvodesbelopp fastställas för de olika lönegraderna. Däremot torde icke, såsom lönenämnden föreslagit, olika arvodesbelopp böra fastställas för skilda löneklasser inom samma lönegrad. Vid fastställandet av arvodesbeloppen synes till en början böra tillses, att beställningshavare, som försättes i disponibilitet, blir bevarad vid sin rätt till pension. I 3 § 2 mom. allmänna tjänstepensionsreglementet den 30 december 1941 stadgas, att om tjänsteman försättes i disponibilitet mot åtnjutande av disponibilitetsarvode av statsmedel till belopp ej understigande tjänstepensionsunderlaget för den av honom senast innehavda ordinarie befattningen, skall det i pensionshänseende så anses, som om han alljämt kvarstode i nämnda befattning. Om disponibilitetsarvodet icke sättes lägre än pensionsunderlaget, kommer befattningshavaren alltså att bibehållas vid sin rätt till pension men blir då jämväl skyldig att, så länge han uppbär disponibilitetsarvode, vidkännas stadgade pensionsavdrag. Till förhindrande av att nettointkomsten för en i disponibilitet försatt beställningshavare blir lägre än den pension han efter den slutliga avgången kan påräkna torde, i enlighet med vad i några av remissyttrandena framhållits, såsom utgångspunkt vid bestämmandet av disponibilitetsarvodena böra tagas pensionsunderlaget, ökat med vederbörliga pensionsavdrag. Hänsyn bör därvid tagas till de i 1941 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen fastställda pensionsunderlagen och pensionsavdragen. Enär rörligt tillägg och kristillägg — vilka förmåner synas böra utgå till beställningshavare som uppbär disponibilitetsarvode — enligt 1941 års allmänna tjänstepensionsreglemente icke skola beräknas å belopp, varmed pensions grundbelopp överstiger 6,000 kronor, medan motsvarande gräns i gällande avlöningsreglemente bestämts till 10,800 kronor, kommer disponibilitetsarvodet, inberäknat rörliga löneförmåner men med frånräknande av vederbörliga pensionsavdrag, med den antagna utgångspunkten att något överstiga den blivande pensionen, därest för beräkning av rörliga förmåner å disponibilitetsarvode skola gälla de i avlöningsreglementet stadgade grunderna, vilket synes vara att förorda. Mot detta torde emellertid intet vara att erinra, enär, enligt vad i det föregående anförts, en beställningshavare förutsättes kunna överföras i disponibilitet, även om hans tjänstduglighet icke är så nedsatt, att tvångspensionering kan ske. I fråga om de i löneplanerna Ob och Cb upptagna lönegraderna torde, för undvikande av en oskäligt stor inkomstminskning vid övergång till disponibilitetsstaten, arvodena å denna stat böra sättas något högre än nyss angivits. Med hänsyn till de bestämmelser, som gälla beträffande arvoden till i disponibilitet försatt personal inom utrikesförvaltningen, torde motsvarande arvoden för beställningshavare inom försvarsväsendet icke böra överstiga lönen — i förekommande fall slutlönen — i avgångsbeställningen, minskad med A-avdrag.

I en vid detta protokoll fogad tablå (bilaga B) ha beträffande här avsedda lönegrader uträknats de belopp, som enligt vad här ovan anförts böra tillmätas betydelse vid avvägningen av disponibilitetsarvodenas storlek.

Med beaktande av vad sålunda anförts föreslår jag, att disponibilitetsarvodena bestämmas till följande avrundade belopp:

Lönegrad	Arvode	Lönegrad	Arvode
Ca 4	7,380	Ca 27	7,800
5	8,100	28	8,160
6	9,240	29	8,520
Ob 1	9,840	30	8,940
2	10,320	Cb 1	9,240
3	11,160	3	11,160
Ca 26	7,440		

Å de sålunda bestämda arvodesbeloppen, vilka något överstiga de av utredningsmännen föreslagna, böra såsom förut anförts utgå rörligt tillägg och kristillägg.

Av flygförvaltningen och chefen för flygvapnet framfört förslag, att disponibilitetsarvoden till f. d. flygare skulle utgå med förhöjda belopp, kan jag icke tillstyrka. De synpunkter, som beträffande denna fråga anförts i förutnämnda till ämbetsverkets protokoll antecknade avvikande mening, finner jag riktiga.

I likhet med vad som föreslagits i fråga om personal, som överföres å avgångsstat, synes beställningshavare, som överföres å disponibilitetsstat, böra berättigas att uppbära oförminskad avlöning enligt de före överförandet gällande grunderna intill den näst efter överförandet infallande 1 oktober, om överförandet skett under månaderna oktober—mars, och eljest intill den näst efter överförandet infallande 1 april.

I enlighet med vad som föreslagits beträffande tjänstgöringsskyldighet för beställningshavare, som överförts å avgångsstat, torde i disponibilitet försatt beställningshavare icke böra vara tjänstgöringsskyldig i vidare mån än i reserven kvarstående, pensionsavgången personal. Under tjänstgöring på grund av här berörd skyldighet böra likaledes i tillämpliga delar gälla de för sådan personal meddelade bestämmelserna.

I fråga om avlöningsförmåner m. m. till i disponibilitet försatt beställningshavare, som inkallats till tjänstgöring, synas — på sätt lönenämnden föreslagit — i tillämpliga delar böra gälla samma bestämmelser som beträffande nyssnämnda reserven tillhörande personal, som inbeordrats till tjänstgöring.

Beställningshavare, som tages i anspråk för bestridande av befattning avsedd för pensionerad personal, bör utöver disponibilitetsarvodet erhålla det för befattningen bestämda arvodesbeloppet, dock med iakttagande av att de sammanlagda arvodesbeloppen icke överstiga det lönebelopp, som vid stationering å tjänstgöringsorten skulle ha utgått i den beställning, från vilken avgång skett. I detta sammanhang må i anledning av vad lönenämnden anført framhållas, att i disponibilitet försatt beställningshavare icke bör erhålla företrädesrätt till sådana befattningar. Om beställningshavare tjänstgör i annan beställning inom försvarsväsendet än här nämnts, bör på sätt utredningsmännen föreslagit arvode utgå med belopp, som i det särskilda fallet fastställas av Kungl. Maj:t.

Erhåller i disponibilitet överförd beställningshavare civil statsanställning eller avlönat statligt uppdrag, bör i enlighet med utredningsmännens förslag disponibilitetsarvodet bortfalla för den tid anställningen (uppdraget) varar, därest ersättningen för anställningen (uppdraget) uppgår till eller överstiger lönen i den förra beställningen. Om ersättningen understiger denna lön, bör disponibilitetsarvodet få bibehållas i den mån förmånerna sammanlagt icke överstiga den förra lönen. Officersförbundets uppfattning, att i disponibilitet överförda beställningshavare genom sådana regler skulle praktiskt taget förhindras från möjlighet att söka sig arbete utanför krigsmakten, synes sakna fog. Beställningshavaren beredes ju dock möjlighet att få sina inkomster förhöjda från disponibilitetsarvodet till den förra lönen, vilken ju i många fall är icke obetydligt högre. Anmärkas må för övrigt, att vad av mig sålunda föreslagits ansluter sig till vad i motsvarande hänseende föreskrivits i andra likartade fall.

Beställningshavare, som överförts å disponibilitetsstat, bör äga rätt att kvarstå å denna stat intill den för hans förut innehavda beställning bestämda pensionsåldern. Jag kan sålunda icke biträda lönenämndens förslag om för-

tidspensionering av sådan beställningshavare, då han uppnått en levnadsålder, som med fem år understiger pensionsåldern. Jag hänvisar till vad jag i motsvarande hänseende i det föregående yttrat beträffande beställningshavare, som överförts å avgångsstat.

Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad här föreslagits utfärda närmare bestämmelser angående avlöningsvillkor och tjänstgöringsskyldighet m. m. för personal, som försatts i disponibilitet. Såsom förut anmärkts böra dessa bestämmelser kunna göras tillämpliga å medelst fullmakt tillsatt förtroendeämbetsman, som försättes i disponibilitet.

Kostnadsberäkningar m. m.

Efter att ha redogjort för utredningsmännens förslag i fråga om kostnadsberäkningar m. m. och myndigheternas däröver avgivna utlåtanden har *departementschefen* för egen del anfört följande.

De exspektansarvoden, som utgå till utrikesrepresentationen tillhörande befattningshavare i disponibilitet, bestridas från en särskild förslagsvis betecknad anslagspost i den för diplomatisk och konsulär personal m. m. fastställda avlöningsstater (jfr statsliggaren, sid. 163). De avlöningar å avgångsstat och disponibilitetsarvoden, om vilka här är fråga, torde böra bestridas på motsvarande sätt. För ändamålet böra upptagas särskilda anslagsposter i respektive avlöningsstater. Från dessa poster böra bestridas samtliga ifrågavarande befattningshavare tillkommande löneförmåner fränsett rörligt tillägg, vilken förmån bör bestridas från de för detta ändamål uppförda anslagsposterna, samt kristillägg, vilken förmån bör gäldas från vederbörligt riksstatsanslag.

Det är självfallet vanskligt att på detta stadium verkställa en tillförlitlig beräkning av anslagsbehovet för ifrågavarande ändamål under de särskilda avlöningsanslagen. Såvitt jag nu kan bedöma torde emellertid vid beslut i enlighet med de av mig i det föregående angivna riktlinjerna medelsbehovet kunna för helt år beräknas för försvarsväsendet i dess helhet komma att, fränsett kristillägg, uppgå till sammanlagt 250,000 kronor, därav omkring 30,000 kronor belöpa å rörligt tillägg. Härvid har förutsatts att rörligt tillägg utgår enligt nu gällande grunder, d. v. s. med 15 procent å grundlönen.

Annu vanskligare är att nu angiva huru kostnaderna komma att fördelas på de särskilda avlöningsanslagen. Äv denna anledning synes den anordning, jag ovan föreslagit i fråga om kostnadernas bestridande, icke kunna genomföras förrän någon erfarenhet vunnits rörande medelsåtgången, vilket torde kunna ske först under loppet av budgetåret 1942/43. Under innevarande budgetår och under budgetåret 1942/43 böra kostnaderna lämpligen bestridas från den i respektive avlöningsstater ingående förslagsvis betecknade anslagsposten till avlöningar till ordinarie tjänstemän, i vilket hänseende riksdagens bemyndigande torde böra inhämtas. Från och med budgetåret 1943/44 bör det däremot vara möjligt att övergå till det system för kostnadernas bestridande, som enligt vad nyss anförts normalt bör tillämpas.

Såsom i propositionen framhållits, är det självfallet ett försvarsintresse av vikt, att krigsmaktens personal på aktiv stat besitter en sådan tjänstduglighet, att den på ett fullt tillfredsställande sätt kan fullgöra sina uppgifter i krig såväl som i fred. Detta gäller i särskild grad de beställningshavare som avses att i krig bestrida högre militära befattningar. Erfarenheterna

Utskottet.

från det nu pågående kriget hava givit vid handen, att det militära befälet, icke minst det högre, utsättes för stora psykiska och fysiska påfrestningar, vilka kräva stor motståndskraft och vitalitet. Därest risk föreligger för att nu gällande bestämmelser om skyldighet att avgå ur tjänst icke äro tillräckligt effektiva för att säkra upprätthållandet av erforderlig kvalitet hos försvarsväsendets beställningshavare i mera ansvarsfulla befattningar, böra därför jämväl enligt utskottets mening särskilda åtgärder vidtagas.

I anslutning till vissa motionsvis anförda synpunkter vill utskottet i detta sammanhang framhålla betydelsen av att vid handläggandet av befordringsärenden bästa möjliga urval eftersträvas, så att endast de därtill lämpligaste erhålla befordran till högre befälsposter. Detta är av särskild vikt vid ett genomförande av de av utskottet i dess utlåtande nr 2 tillstyrkta, i Kungl. Maj:ts proposition nr 210 framlagda förslagen, vilka bland annat äsyfta en icke oväsentlig ökning av befälskadrarna. Emellertid delar utskottet den i förevarande proposition uttalade uppfattningen, att man icke med något befordringssystem kan erhålla garantier för att de befordrade för framtiden skola kunna fylla dem genom befordringen anförtrödda uppgifter. Redan nu finnas dock, såsom av den i propositionen åberopade utredningen framgår, vidsträckta möjligheter att förflytta eller från aktiv stat avskilja beställningshavare, som befinnas icke kunna på ett tillfredsställande sätt sköta sina tjänsteåligganden. Utskottet anser, att dessa möjligheter böra till fullo tillvaratagas, innan sådana åtgärder tillgripas som i propositionen föreslagits. I många fall torde det sålunda vara tillräckligt, att vederbörande förflyttas till annan mindre ansvarsfull befattning på aktiv stat antingen genom kommendering eller med stöd av bestämmelserna i gällande avlöningsreglemente. Enligt utskottets mening böra vidare gällande bestämmelser rörande tvångspensionering före pensionsålderns inträde tillämpas, då förutsättningar därför föreligga.

I vissa fall torde emellertid, såsom i propositionen framhållits, behov föreligga av att från aktiv stat avskilja beställningshavare, oaktat bestämmelserna om avgångsskyldighet i vederbörligt tjänstepensionsreglemente icke äro tillämpliga. Utskottet vill härvid främst erinra om sådana fall, då vederbörande visserligen utan formella anmärkningar fullgör sin tjänst i fredstid men dock icke kan anses fylla de krav som med hänsyn till vederbörande beställnings betydelse måste uppställas. I sådant fall kan beställningshavaren ofta vara fullt användbar på en mindre utsatt post inom försvarsväsendet, för vilken icke avses aktivt befäl, medan han däremot, exempelvis på grund av mindre god kroppskonstitution, icke är vuxen de uppgifter som åligga honom i hans beställning på aktiv stat.

I nyss berörda fall föreligger enligt gällande bestämmelser avgångsskyldighet allenast försåvitt vederbörande är att hänföra till förtroendeämbetsmännens krets. Flertalet beställningshavare i ledande ställning inom försvarsväsendet äro visserligen att anse såsom förtroendeämbetsmän, men av den i propositionen åberopade utredningen framgår dock, att många högre militära och alla civilmilitära beställningshavare stå utanför denna krets. Med hänsyn

till krigsmaktens effektivitet synes det icke vara rimligt att vid övervägandet av frågan om utvidgad avgångsskyldighet för personal vid försvarsväsendet utesluta de beställningshavare, som ej äro förtroendeämbetsmän. Utskottet kan sålunda i detta hänseende icke dela de synpunkter som anförts i motionerna I: 199 och II: 266.

Av det anförda framgår, att det för upprätthållande av en tillfredsställande kvalitet hos de högre beställningshavarna inom försvarsväsendet torde vara nödvändigt, att särskilda åtgärder vidtagas för utvidgande av den avgångsskyldighet som enligt gällande bestämmelser åligger beställningshavare, vilka ej äro att anse som förtroendeämbetsmän. Ehuru vissa fördelar ur här avsedda synpunkter måhända skulle vara att vinna genom en sänkning av pensionsåldern för högre beställningshavare, torde det dock vara erforderligt att öppna möjligheter av annat slag utöver de redan förefintliga för att från aktiv stat avskilja för sina uppgifter mindre lämpliga beställningshavare. I motionerna I: 199 och II: 266 hava anförts vissa konstitutionella betänkligheter mot en sådan utsträckt avgångsskyldighet. Vad beträffar överförandet till avgångsstat med i princip bibehållna avlöningsförmåner kan utskottet icke ansluta sig till uppfattningen, att ett sådant överförande skulle ur nämnda synpunkt vara mera betänkligt än exempelvis överförandet till 1925 års övergångsstat. Enär vidare någon principiell olikhet icke synes råda mellan exempelvis den i gällande pensionsreglementen stadgade skyldigheten att under vissa omständigheter avgå med förtidspension och den skyldighet att övergå till disponibilitetsstat som här ifrågasatts, synes hinder icke heller föreligga mot införande av en sådan vidgad avgångsskyldighet. Emellertid vill utskottet i detta sammanhang erinra om att konstitutionsutskottet i avgivet memorial nr 18 föreslagit, att en utredning rörande omarbetande av de grundlagsstadganden som reglera hithörande förhållanden skall komma till stånd.

Ehuru sålunda rättsliga hinder icke synas föreligga mot vidtagande av åtgärder i den riktning som i propositionen föreslagits, böra dock — såsom av det föregående framgår — dylika åtgärder enligt utskottets mening icke erhålla större räckvidd än som är strängt nödvändigt. Grundsatsen om ämbetsmännens oavsättlighet måste nämligen anses vara av väsentlig betydelse för upprätthållandet av deras självständighet och oberoende. Med hänsyn därtill kan utskottet icke dela den motionsvis framförda uppfattningen, att införandet av bestämmelser om vidgad avgångsskyldighet för vissa beställningshavare inom försvarsväsendet måste föranleda till att en motsvarande skyldighet ålägges jämväl befattningshavare inom statsförvaltningen i övrigt.

Med utgångspunkt från i det föregående anförda synpunkter finner sig utskottet böra i princip tillstyrka de av Kungl. Maj:t i förevarande proposition framlagda förslagen om införande av avgångsstat och disponibilitetsstat. Utskottet finner den föreslagna begränsningen av de ifrågasatta bestämmelserna till att avse allenast med fullmakt försedda regementsofficerare och högre militära beställningshavare samt motsvarande civilmilitära beställningshavare lämplig och har ej heller något att erinra mot att bestämmelserna i fråga skola kunna tillämpas även på förtroendeämbetsmän.

I anledning av ett i motionen I: 265 framfört förslag, att under vissa förutsättningar jämväl ett frivilligt överförande till avgångsstat borde medgivas, vill utskottet framhålla, att enligt utskottets mening skäl föreligga för införande av en möjlighet för beställningshavare av ifrågavarande kategorier att på grund av egen ansökan överföras å avgångsstat eller disponibilitetsstat. En jämkning i denna riktning skulle i viss mån frångåta avgångs- och disponibilitetsstaterna den karaktär av mindervärdighet som de eljest lätt skulle erhålla, något som utskottet anser ur olika synpunkter önskvärt. En given förutsättning bör därvid vara, att avgången från aktiv stat finnes icke vara stridande mot statens intressen. Med hänsyn till vad sålunda anförts förordar utskottet en viss jämkning i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till kungörelse om ändring av 3 § militära avlöningsreglementet.

I propositionen har föreslagits, att då fråga uppkommit om skyldighet för viss beställningshavare att avgå från aktiv stat för överförande till avgångs- eller disponibilitetsstat, vederbörande skall beredas tillfälle att inkomma med yttrande i ärendet. Emellertid synes risk föreligga för att dessa mången gång ömtåliga frågor därigenom skulle erhålla en publicitet som kan befaras medföra såväl kännbara personliga obehag för de därav berörda som minskad effektivitet hos själva institutet. Utskottet anser därför, i anslutning till motionen II: 264, övervägande skäl tala för att bestämmelsen om kommunikation med beställningshavaren utgår ur författningsförslaget.

I propositionen har vidare förordats, att förslag om beställningshavares överförande å avgångs- eller disponibilitetsstat skola avgivas av vederbörande försvarsgrenschef eller, då överbefälhavare finnes förordnad, av denne. I sitt utlåtande nr 2, i anledning av propositionen nr 210 angående den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter, har utskottet tillstyrkt, att överbefälhavare skall finnas förordnad jämväl i fredstid. Med hänsyn till att överbefälhavaren icke förutsatts skola handhålla personalfrågor, torde det emellertid vara riktigast, att avgivande av förslag i förevarande hänseende uteslutande skall ankomma å försvarsgrenscheferna. Detta ansluter sig för övrigt till det av överbefälhavaren i ärendet den 14 februari 1941 avgivna förslaget. Vad utskottet nu föreslagit föranleder viss ytterligare jämkning i förslaget till kungörelse om ändring i militära avlöningsreglementet. I övrigt föranleda de föreslagna bestämmelserna rörande förfarandet vid överförande å avgångs- eller disponibilitetsstat ingen erinran från utskottets sida.

Ehuru enligt utskottets mening vissa skäl kunna anföras för någon höjning av de föreslagna disponibilitetsarvodena, främst för beställningshavare å löneplanerna Ob och Cb, anser sig utskottet av kostnadsskäl icke böra förorda någon avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag i förevarande avseende. Utskottet har i sitt utlåtande nr 2 tillstyrkt ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag rörande ändrade grunder för avlöningsförmåner m. m. till pensionerad personal i arvodesbefattning. Ett genomförande av berörda förslag föranleder vissa jämkningar i de i förevarande proposition förordade grunderna rörande avlöning till personal, som överförts å avgångs- eller disponibilitetsstat. I övrigt har

utskottet icke funnit anledning till erinran mot vad i propositionen anförts rörande avlöningsförmåner och tjänstgöringsskyldighet m. m. för personal, som överföres å avgångs- eller disponibilitetsstat.

Såsom i propositionen framhållits, är det vanskligt att på nuvarande stadium verkställa en tillförlitlig beräkning av anslagsbehovet för avgångs- och disponibilitetsstaterna. I avbidan på säkrare utgångspunkter härför har utskottet intet att erinra mot att, såsom i propositionen föreslagits, ifrågavarande kostnader för budgetåret 1942/43 bestridas från den i respektive avlöningsstater ingående förslagsvis betecknade anslagsposten till ordinarie tjänstemän. Något anslagsbehov för innevarande budgetår kan självfallet icke föreligga. Från och med budgetåret 1943/44 böra i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag för ifrågavarande kostnader upptagas särskilda anslagsposter i respektive avlöningsstater.

Vad i propositionen i övrigt anförts föranleder icke annan erinran från utskottets sida än att i författningstexten synes böra uttryckligen angivas, att de nya bestämmelserna icke äga retroaktiv tillämpning; utskottet föreslår ett tillägg till promulgationsbestämmelsen av sistnämnda innebörd.

På grund av vad i det föregående anförts får utskottet hemställa,

1:o) att riksdagen, med avslag å motionerna I: 199 och II: 266 samt med förklarande, att riksdagen funnit vissa jämkningar böra vidtagas i Kungl. Maj:ts förslag till kungörelse om ändring av 3 § militära avlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 275), måtte för sin del godkänna följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Kungörelse

om ändring av 3 § militära avlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 275).

Härigenom förordnas, att till 3 § militära avlöningsreglementet den 15 juni 1939 skall fogas ett nytt moment, betecknat 3 mom., av nedan angivna lydelse:

§ 3.

3 mom. Genom fullmakt tillsatt beställningshavare tillhörande någon av lönegraderna Oa 4—6, Ob 1—3, Ca 26—30 samt Cb 1 och 3 är jämväl pliktig att avgå från beställningen, där så finnes påkallat med hänsyn till statens intresse. Beslut härom meddelas av Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande försvarsgrenschef eller, då överbefälhavare finnes förordnad, av

Härigenom förordnas, att till 3 § militära avlöningsreglementet den 15 juni 1939 skall fogas ett nytt moment, betecknat 3 mom., av nedan angivna lydelse:

§ 3.

3 mom. Genom fullmakt tillsatt beställningshavare tillhörande någon av lönegraderna Oa 4—6, Ob 1—3, Ca 26—30 samt Cb 1 och 3 är jämväl pliktig att avgå från beställningen, där så finnes påkallat med hänsyn till statens intresse. Beslut härom meddelas av Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande försvarsgrenschef. Innan sådant förslag avgives skola yttranden

denne. Innan sådant förslag avgives skola yttranden hava inhämtats från övriga beställningshavaren överordnade myndigheter eller chefer. Innan beslut meddelas, skall beställningshavaren hava beretts tillfälle att inkomma med yttrande i ärendet.

Med stöd av första stycket entledigad beställningshavare, som icke var innehavare av förtroendesyssla enligt § 35 regeringsformen, är berättigad att bliva försatt i disponibilitet mot åtnjutande av disponibilitetsarvode enligt grunder, som bestämmas av Kungl. Maj:t och riksdagen.

Entledigas beställningshavare, som är innehavare av förtroendesyssla enligt § 35 regeringsformen, med stöd av bestämmelserna i första stycket, ankommer på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida han må bliva försatt i disponibilitet mot åtnjutande av disponibilitetsarvode, som i andra stycket sägs.

hava inhämtats från övriga beställningshavaren överordnade myndigheter eller chefer.

Med stöd av första stycket entledigad beställningshavare, som icke var innehavare av förtroendesyssla enligt § 35 regeringsformen, är berättigad att bliva försatt i disponibilitet mot åtnjutande av disponibilitetsarvode enligt grunder, som bestämmas av Kungl. Maj:t och riksdagen.

Entledigas beställningshavare, som är innehavare av förtroendesyssla enligt § 35 regeringsformen, med stöd av bestämmelserna i första stycket, ankommer på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida han må bliva försatt i disponibilitet mot åtnjutande av disponibilitetsarvode, som i andra stycket sägs.

Beställningshavare, som i första stycket sägs, må jämväl på egen ansökan av Kungl. Maj:t försättas i disponibilitet mot åtnjutande av disponibilitetsarvode, där avgången från aktiv stat finnes icke vara mot statens intressen stridande.

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den, då kungörelsen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den, då kungörelsen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, *men äger, såvitt icke genom särskilt förbehåll i vederbörlig fullmakt annat angivits, icke tillämpning å beställningshavare, vilken vid kungörelsens ikraftträdande innehaft och fortfarande innehar beställning, som i kungörelsen avses.*

2:o) att riksdagen måtte

dels besluta, att för försvarsväsendet skola inrättas en avgångsstat och en disponibilitetsstat för beställningshavare tillhörande lönegraderna Oa 4—6, Ob 1—3, Ca 26—30 samt Cb 1 och 3, vilka i enlighet med de grunder, som i det föregående angivits, överförts från aktiv stat,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som i det föregående angivits, utfärda bestämmelser angående avlöning och tjänstgöringsskyldighet m. m. för beställningshavare å avgångsstat och disponibilitetsstat,

dels ock medgiva, att avlöningar och disponibilitetsarvoden till å avgångsstat respektive disponibilitetsstat överförda beställningshavare må under budgetåret 1942/43 bestridas på sätt i det föregående angivits;

3:o) att motionerna II: 264 och 265, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet i det föregående anför, måtte av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Stockholm den 15 juni 1942.

På tredje särskilda utskottets vägnar:

ALGOT TÖRNKVIST.

I detta ärendes slutliga behandling hava deltagit:

från första kammaren: herrar *Andrén, Gränebo, Lindström, von Heland, Holmström, Nils Elowsson, Gustaf Iwar Anderson, Gillström, Ekströmer* och *Knut Petersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Lindberg* i Umeå, *Bergvall, Bergström, Lindholm, Lundberg* i Hälsingborg och *Andersson* i Vigelsbo, fröken *Nygren*, fru *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Umeå, *Norup* och *Nilsson* i Göingegården.

Reservationer:

1:o) av herr *Knut Petersson*, som anför:

Ehuru några formella konstitutionella hinder knappast kunna åberopas mot den nu ifrågasatta anordningen kvarstå starka betänkligheter mot att lagfästa ett så summariskt förfarande mot vissa tjänsteinnehavare som det föreslagna. Dessa betänkligheter bli än större i och med att utskottet i sitt förslag ute-

slutit föreskriften, att vederbörande beställningshavare skall beredas tillfälle att inkomma med eget yttrande, innan beslut meddelas. Det kan icke anses uteslutet, att de möjligheter, som sålunda tillskapas för utgallring av för tjänsten olämpliga beställningshavare, i enstaka fall kunna missbrukas.

Å andra sidan är det uppenbart, att anordningen alltigenom får karaktären av nödfallsutväg. Det förefaller sannolikt, att den endast i sällsynta fall skall komma till användning. Därmed inträder en risk, att det avsedda syftemålet icke blir nått.

Läget synes vara detta, att rimliga hänsyn till enskild rätt och god konstitutionell sedvänja framtvinga sådana garantier, att förfarandet blir mer eller mindre verkningsslöst.

Man tvingas under sådana förhållanden att undersöka andra möjligheter. Sådana torde också finnas. En framkomlig väg synes vara att, såsom i vissa främmande länder är brukligt, tillsätta de högre militära befattningarna (exempelvis från och med överstegraden) på förordnande och i samband därmed tillskapa en disponibilitetsstat för försvarsväsendet, till vilken vederbörande beställningshavare kunna överföras under sådana perioder, då lämpliga arbetsuppgifter icke kunna beredas dem.

Under hänvisning till ovanstående får jag hemställa,

att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 74 och de i ämnet väckta motionerna I: 199, II: 265 och II: 266 samt i anledning av motionen II: 264 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning efter ovan angivna riktlinjer.

2:o) av herr *Holmström*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen nr 74 och med bifall till motionerna I: 199 och II: 266 må besluta att godkänna förslaget om inrättande av avgångs- och disponibilitetsstater att, i avvidan på den utredning, som konstitutionsutskottet i sitt memorial nr 18 föreslagit, tills vidare tillämpas enbart för entledigade förtroendeämbetsmän inom försvarsmakten, och

att riksdagen i övrigt må uttala, att den nödiga »utgallringen» bland högre officerare ej må ske annorledes än genom tillämpning av grundlagens förtroendeämbetsmannainstitut och genom tvångspensionering, förflyttning eller kommendering av officerare i enlighet med de möjligheter, som gällande författningar, reglementen m. m. redan ge.

3:o) av herr *von Heland*.